

עין טובה ולימוד זכות, שכבה צעירה,
שיעור 3 – כשדנים אותי לכף זכות לא רק אני מבסוט
מפתח הלב מתוך אמונה, המינהל לחינוך דתי

3. כשדנים אותי לכף זכות לא רק אני מבסוט

בפתח
שכבה צעירה

הרציונאל

למצות התורה בפרשת קדושים "בְּצַדֵּק תִּשְׁפָּט עַמִּיתְךָ" (ויקרא י"ט, ט"ו) מופיעה הרחבה (שאינה רק לדיינים) במדרש הלכה: "בצדק תשפוט עמיתך: הוי דן את כל האדם לכף זכות" (ספרא ד', פרשה ב').

הלכה זו מופיעה גם בספר המצוות לרמב"ם כמצוות עשה של "בצדק תשפוט עמיתך": "אומר שראוי לדון את חברו לכף זכות ולא יפרש מעשיו ודבריו אלא לטוב וחסד" (ספר המצוות, עשה קע"ז).

במשך החיים אנו נתקלים במצבים רבים שבהם אנו נדרשים לנקוט עמדה נפשית כלפי חברים או אנשים זרים, ולהכריע אם הם "זכאים" או לא. הדרכת התורה היא לפרש את המעשים לטוב ולחסד, משום שאין לנו הכלים לשפוט לא את המעשה ולא את עושה המעשה.

מידה מרכזית הנצרכת ליישום מצוות "בצדק תשפוט עמיתך" היא "עין טובה". משמעות הביטוי "עין טובה" היא נדיבות, יחס של רצון טוב וטוב לב לאחרים, וחוסר קנאה בהצלחת הזולת. כשאנו מתבוננים בעין טובה על החבר, נוכל בקלות למצוא במעשיו נקודות זכות. על ידי קיום מצווה זו ישרור השלום בין הבריות ותרבה האהבה.

בשיעור זה ילמדו התלמידים כי אדם המורגל לדון את חברו לכף זכות, מלבד רווח המצווה, משיג חיים שלווים ושמחים. הוא אינו ממחר לכעוס ולהתעצב, משום שהוא מורגל לתת פרשנות חיובית למציאות - "טוב-עין הוא בְּרַךְ... (משלי כ"ב, ט').

מטרות

- התלמיד יחוש כמה טוב כשמתבוננים בו בעין טובה ודנים אותו לכף זכות.
- התלמיד יחוש את החשש ואת חוסר הנעימות כאשר דנים אותו לכף חובה.
- התלמיד יחוש הרגשה טובה כאשר הוא דן את חברו לכף זכות.

מבנה השיעור

- פתיחה: "באוטובוס" - מדרש תמונה (מליאה)
- שלב א': לא רואה אישה זקנה עומדת?! אין כבוד! אין חינוך! סיפור (מליאה)
- שלב ב': "הוי דן את כל האדם לכף זכות" - דיון והמשך הסיפור (מליאה)
- שלב ג': "זכות או חובה" - משחק (מליאה)
- סיכום: "כשאני דן לכף זכות אני מבסוט" (מליאה)

ההכנות הנדרשות

- יש לצלם את התמונה (נספח 1).

שנה ג' אהבה,
ענווה ושליחות בשילוב שיתוף והשתתפות ומעורבות חברתית

עין טובה ולימוד זכות, שכבה צעירה,
שיעור 3 – כשדנים אותי לכף זכות לא רק אני מבסוט
מפתח הלב מתוך אמונה, המינהל לחינוך דתי

- יש לצלם, לגזור ולקפל על הקו המסומן את הכרטיסים למשחק "זכות או חובה" (נספח 2).
- יש להביא בקבוק פלסטיק ריק עבור המשחק "זכות או חובה".

מהלך השיעור

פתיחה: "באוטובוס" - מדרש תמונה (מליאה)

- נתלה על הלוח תמונת "נסיעה באוטובוס" (נספח 1).
- נבקש מהתלמידים לתאר מה בתמונה.
- נשאל: מדוע פני האנשים באוטובוס נראים כעוסים?
- נאמר לתלמידים להתבונן בזקן העומד, לראות מה הוא מחזיק בידיו ולתאר את הרגשתו.
- נפנה את תשומת הלב לילד היושב על הספסל כשפניו לחלון.
- נשאל: איזו מצווה עליו לקיים? (ת: "והדרת פני זקן", "מפני שיבה תקום").
- נאמר: מהתמונה רואים ילד שלא אכפת לו, הוא לא מתחשב בזקנים. רואים שהוא דתי והוא כנראה למד את המצווה "מפני שיבה תקום". את הסיפור שתשמעו כעת סיפר ילד שגם נסע באוטובוס הזה וכך הוא מספר:

שלב א': לא רואה אישה זקנה עומדת?! אין כבוד! אין חינוך! סיפור (מליאה)

- נספר את תחילתו של הסיפור (על פי סיפורו של חיים ולדר - הילד מקו 37)

שמי אלעד. אני בן 12, לומד בכיתה ז' ומתגורר בירושלים בשכונת רחביה. בית הספר שבו אני לומד נמצא בשכונה אחרת ובכל יום אני נוסע באוטובוס, נסיעה שנמשכת לפחות עשרים דקות. מכיוון שהאוטובוס עמוס למדי, בכל יום עליי לפנות את מקומי לזקנים. אני יודע שזו מצווה גמילות חסדים ומצוות "מפני שיבה תקום". חוץ מזה אני מקבל הרבה מחמאות, "איזה ילד מחונך", "איפה רואים כזה ילד" ועוד, ואני די אוהב מחמאות (בעצם לא רק אני). לפני שבועיים עליתי כהרגלי לאוטובוס והתיישבתי במושב השני. מולי ישב ילד חובש כיפה שלא הכרתי. האוטובוס הלך והתמלא עד שכל המקומות נתפסו. לאוטובוס עלתה אישה זקנה ובידה סל. כמובן שמיהרתי לקום ולפנות לה מקום. היא חייכה אליי ואמרה "תודה חמודי". בתחנה הבאה עלה איש זקן, בידו האחת מקל הליכה ובידו השנייה שקית ובה פירות וירקות. הוא הביט סביבו כדי למצוא מקום ישיבה אך כל המקומות היו תפוסים בידי אנשים מבוגרים. ואז הוא הישיר מבטו אל הילד.

הייתי בטוח שהילד יקום – אך הוא לא קם.

הזקן הביט בו, וגם אני ניסיתי לתפוס את מבטו, אך הוא העמיד פנים שאינו רואה.

מסביבי החלו אנשים להתלחש: "תראה את הילד הזה, הוא רואה את הזקן ולא חושב אפילו לקום".

הילד לא זז ממקומו.

האנשים מסביב החלו לדבר בקול רם: "איזו חוצפה", אמרה גברת אחת.

שנה ג' אהבה,
ענווה ושליחות בשילוב שיתוף והשתתפות ומעורבות חברתית

עין טובה ולימוד זכות, שכבה צעירה,
שיעור 3 – כשדנים אותי לכף זכות לא רק אני מבסוט
מפתח הלב מתוך אמונה, המינהל לחינוך דתי

"תראו איך מחנכים הדתיים את הילדים שלהם", אמר איש אחר.
הרגשתי כעס גדול על הילד. לא הבנתי איך הוא מעז להתנהג כך?
נוסע צעיר שעמד לידי פנה אל הילד: "תגיד לי, אתה לא רואה אדם זקן עומד? אין לך כבוד? אין לך חינוך?"
הילד הפנה את מבטו לכיוון החלון.
איזה זלזול והתעלמות, התנהגות מבישה, חשבתי בלבי.

- נעצור כאן ונשאל: "אילו אתם הייתם באוטובוס - כיצד הייתם נוהגים? אילו מחשבות הייתם חושבים על הילד?" נאזין לתשובות אחדות.
- נמשיך בסיפור:

הצעיר שעמד לידי המשיך ואמר לו: "חביבי, אם אתה לא מפנה את המקום - אני אזיז אותך בכוח".
הילד פרץ בבכי וקם ממקומו.
רגע לאחר מכן נבוכו נוסעי האוטובוס כולם.
הילד החל לצאת ממקומו, ומיד היה אפשר לראות שהוא נכה.
הוא צלע באופן חמור מאד. אט אט פילס דרכו לעבר הדלת, ופתאום נכשל בתיק והשתטח על הרצפה.
משהו סייע להרים אותו, פניו נראו אומללים. "תשב, תשב, לא ידענו" אמר נוסע אחד. הילד בכה ואמר: "לא צריך טובות, אני אסע באוטובוס אחר".
האוטובוס עצר בתחנה, והילד הלך צולע אל הדלת בצורה מעוררת רחמים.
האוטובוס המשיך בדרכו. כל הנוסעים הביטו אל הילד שעמד בתחנה ובכה.
מקומו של הילד נשאר פנוי, איש לא העז לשבת בו. הצעיר שצעק עליו ובייש אותו, כבש את פניו בקרקע.
כולם הרגישו קצת אשמים, גם אני.

- נשאל:
 - כיצד הרגישו האנשים כשנודע להם שהילד נכה?
 - מדוע איש לא ישב במקומו של הילד?
 - מדוע אלעד, הילד המספר, הרגיש אשם? הרי הוא לא אמר או עשה דבר?
- נמשיך בסיפור:

הגעתי לביתי עצוב. כל הזמן חשבתי על הילד.
סיפרתי את הסיפור לאמי, נראה שלא שמעה מעודה סיפור כזה. היא אמנם הרגיעה אותי שאיני אשם שהרי לא העלבתי אותו, רק חשבתי בלבי מחשבות רעות עליו, אולם תחושתי הרעה נותרה.
ואבי אמר: "תראה עד כמה צריך לדון אדם לכף זכות". הוא אמר את המשפט הזה שוב ושוב וציין שהוא משנן זאת לא רק בשבילי אלא בשבילו.
"ייתכן שגם אני הייתי חושב על הילד כמוך", אמר אבי, וחמור מזאת – ייתכן שהייתי מעיר לו

שנה ג' אהבה,
ענוה ושליחות בשילוב שיתוף והשתתפות ומעורבות חברתית

עין טובה ולימוד זכות, שכבה צעירה,
שיעור 3 – כשדנים אותי לכף זכות לא רק אני מבסוט
מפתח הלב מתוך אמונה, המינהל לחינוך דתי

שיקום ממקומו. עכשיו אחרי שסיפרת לי את הסיפור הזה אזהר מאד לפני שאעיר לאדם או אצעק עליו".

שלב ב': "הוי דן את כל האדם לכף זכות" - דיון והמשך הסיפור (מליאה)

- נשאל: איזו מצווה אנו למדים לקיים?
- נכתוב על הלוח: "וְהָיָה דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת" (אבות א', ו').
- נסביר: הרבה פעמים אנו רואים מעשים שונים של בני אדם ואנו מפרשים אותם לרעה, כמו בסיפור שראינו. האנשים באוטובוס דנו (שפטו) את הילד לרעה. אם היו מלמדים עליו זכות ודנים אותו לכף זכות, העוול היה נמנע. לדון לכף זכות זה גם במחשבה - לחשוב דברים טובים ולפרש את המעשה לטובה.
- נסביר את משמעות הביטוי "לדון לכף זכות": נצייר על הלוח תמונת מאזניים ונסביר כיצד שקלו בתקופת התורה. בכף אחד של המאזניים היו מניחים משקולות ובכף השנייה הניחו את הדבר שרצו לשקול: חיטה, ירקות וכדומה. כשהמאזניים התיישרו ידעו מהו משקל החיטה או הירקות (אפשר להרחיב את מצוות התורה: "מֵאֲזֵנֵי צֶדֶק אֲבָנֵי-צֶדֶק, אֵיפֶת צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לְכֶם" (ויקרא י"ט, ל"ו), שלא לרמות במידה ובמשקל, ועל ההקפדה המרובה שצריך לנהוג בדיוקם של כלי המדידה ובתהליך המדידה עצמו כדי למנוע עוול).
- נסביר כי לדון לכף זכות זה כאילו להניח בצד אחד של המאזניים יותר דברים טובים על החבר מאשר דברים רעים כדי שהכף עם הדברים הטובים תהיה כבדה יותר.
- נבקש מהתלמידים לספר על מקרים שאחרים דנו אותם לכף זכות או להיפך.
- נבקש מהתלמידים לספר על מקרים שבהם הם דנו אחרים לכף זכות או להיפך.
- נאמר: אלעד דן את הילד לכף חובה, וחשב עליו מחשבות לא טובות. כשהבין שילד יש סיבה מוצדקת, המחשבות הלא טובות על הילד נעלמו, ובמקומו נשארה לאלעד תחושה רעה. הוא כעס על עצמו והרגיש אשם. כעבור שבועיים פגש אלעד את הילד בנסיעה באוטובוס וכך הוא מספר:

אתמול עליתי כהרגלי לאוטובוס בתום הלימודים. שוטטתי במבטי כדי למצוא מקום...
ופתאום ראיתי אותו.
בתחילה הייתי המום, אך שמחתי בכל לבי שיש לי הזדמנות להתנצל בפניו על ההשפלה שעבר.
בתחילה לא היה לי נעים לפנות אליו בדברים, אולם החלטתי לעשות מעשה ושאלתי אותו לשמו.
"חזי", ענה.
הוספתי לשאול על מקום מגוריו. התברר שגם הוא מתגורר בשכונת רחביה, אך לומד בבית ספר אחר. לאחר השאלות הרגילות השתררה שתיקה, ואז העזתי לומר: "תראה, הייתי פעם... באוטובוס... כשצעקו עליך... ואני מצטער מאוד... שלא באתי לעזרתך. לא ידעתי, פשוט לא ידעתי ש...".

שנה ג' אהבה,
ענוה ושליחות בשילוב שיתוף והשתתפות ומעורבות חברתית

עין טובה ולימוד זכות, שכבה צעירה,
שיעור 3 – כשדנים אותי לכף זכות לא רק אני מבסוט
מפתח הלב מתוך אמונה, המינהל לחינוך דתי

חזי חייך בעצבות ואמר: "זה קורה לפעמים. אמנם לא בצורה כזו שמישהו מאיים להרים אותי בכוח, אבל אני שומע רטינות וטענות. אמי הסבירה לי שהם פשוט לא יודעים שאני נכה. עד לפני חודש גרנו במקום אחר שבו לא נזקקתי כל כך לאוטובוסים, וחוף מזה היו לי קביים וכולם ראו שאיני יכול לקום. כעת אין לי קביים וזה עושה לי קצת בעיות..."

הוא הפסיק וחייד משום שהבין את משמעות הדברים: ילד אמור לשמוח שאין לו קביים ואילו אצלו "זה עושה לו בעיות".

האוטובוס עצר בתחנה. מספר זקנים עלו אליו. מיהרתי לפנות את מקומי לזקן אחד, ומיד אחריו הגיע עוד זקן שציפה שחזי יקום.

חזי הביט בי במבט מתחנן. ראיתי שהוא מצפה שאחלץ אותו ממצב מביך.

לא מצאתי מילים, אך החלטתי שאני מוכרח. "סלח לי אדוני, הילד הזה לא יכול לקום..."

לקחתי אוויר והוספתי: "הוא נכה, אינו יכול לעמוד..."

האיש הבין וחייד בהתנצלות. "אני מבין, זה בסדר, תרגיש בנוח".

במהלך הנסיעה נאלצתי לומר את המשפט הזה פעמים אחדות. אנשים קיבלו זאת בהבנה, וכולם שלחו חיוך מעודד לכיוון הילד.

הסיפור לא הסתיים עדיין. חזי הוא חבר שלי הוא ילד חכם ופיקח, ונכותו לא מפריעה לו להשתלב בחברה.

בינתיים אני לומד ממנו דברים רבים, אבל הדבר החשוב ביותר שלמדתי מאז שהכרתי אותו הוא: "הוי דן כל אדם לכף זכות".

שלב ג': "זכות או חובה" - משחק (מליאה)

- נשב במעגל ונניח במרכזו כרטיסי מקרים (נספח 2).
- נבחר תלמיד להרים כרטיס ולקרוא את המקרה.
- נסובב בקבוק ריק מפלסטיק שעליו כתוב: "הוי דן את כל האדם לכף זכות". הבקבוק ייעצר מול שני תלמידים. התלמיד שפיית הבקבוק מצביעה לעברו ידון לכף זכות. התלמיד שתחתית הבקבוק מצביעה לעברו ידון לכף חובה (בדומה למשחק אמת או חובה).
- אם התלמידים מתקשים, נאפשר להם לפתוח את הקיפול בכרטיס ולקרוא את המשפטים לזכות או לחובה.
- נבקש משאר התלמידים למצוא עוד נקודות זכות.
- נבחר תלמיד נוסף לקרוא את המקרה שעל גבי הכרטיס.

סיכום: "כשאני דן לכף זכות אני מבסוט" (מליאה)

- נבקש מהתלמידים שהשתתפו במשחק לעמוד בפני הכיתה.
- נבקש מכל תלמיד להביע בפרצוף את מה שהרגיש כשדן (פרצוף כועס, עצוב, מאוכזב, או פרצוף רגוע, שמח, מבין).
- נבקש מהתלמידים לנחש לפי הפרצוף מי דן לחובה ומי לזכות.

שנה ג' אהבה,
ענוה ושליחות בשילוב שיתוף והשתתפות ומעורבות חברתית

עין טובה ולימוד זכות, שכבה צעירה,
שיעור 3 – כשדנים אותי לכף זכות לא רק אני מבסוט
מפתח הלב מתוך אמונה, המינהל לחינוך דתי

- נאמר: בכל מקרה יש שני צדדים: את זה שדן (לכף זכות או לחובה) ואת זה שדנים אותו. ראינו בסיפור שחזי, הילד הנכה, נפגע מאוד כשדנו אותו לכף חובה.
- נשאל: מי עוד נפגע? אפשר לחזור לתמונה באוטובוס (נספח 1) ולהראות את הכעס שעל פני האנשים.
- נסכם ונאמר: כשאדם חושב מחשבות שליליות הוא מכניס לתוכו צער ורוגז. טוב יותר לדון לכף זכות, גם אם יתברר לבסוף שהחבר לא נהג כשורה. עדיף לטעות בדין מאשר לדון חבר לרעה.

שנה ג' אהבה,
ענוה ושליחות בשילוב שיתוף והשתתפות ומעורבות חברתית

נספח 2: כרטיסי מקרי זכות או חובה

לוא שמתעניין, היא תשקט: "אנחנו לא
מפפסיקות את רעות
הטובה מחמתיות עם רעות. לשנתן מכות
אנחנו נכנסת לפתח ורואה את נילי
מבדת."

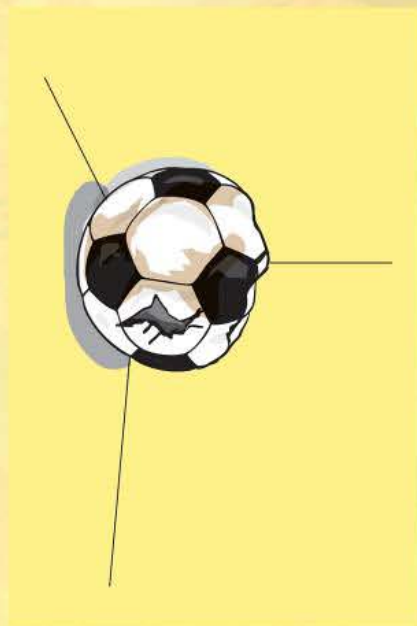
חובה- את נעלבת וחושבת שנתן מכות עליו. את כוננת
בעקר על נילי וחושבת: כך לא מנתנת חברה טובה.

זכות- את חושבת: אוילי הן לא מדברות עליי? אוילי הן
מתכוננות להפתיע אותי?

מה תגובה:

נילי שמה לב שאנן קצת עצובה בזמן האחרון. היא שנתנה
את רעות במחשבותיה, וביחד תכננו להפתיע אותך - לבקר
אותך אחר הצהרים ולקחת אותך לגלידה.

סוף הנה לא אנן. אנן אנן אנן אנן אנן
אנן את אנן אנן אנן אנן אנן אנן אנן
אנן אנן אנן אנן אנן אנן אנן אנן אנן אנן אנן

חובה- אנן רנת מנעם וחושב: איזו פניות טובה, כך
שומרים על משחק של חבר? כמה פעמים הזקתי אותך לשמר
על הפדור. זו פעם אחת ונהני שאני נוטן לך משהו מתפאי.

זכות- אנן מברר עם רמי מה קרה וחושב: אוילי קרתה
תאונה, אוילי מישנהו לקח את הפדור מרמי.

מה תגובה:

רמי שחק בפדור ופתיאום הפדור התגלגל לכביש. מכוננת דרסה את הפדור,
והפדור התפגזר והתלכלך. רמי שרץ אחרי הפדור מעד וקבל מכה, הנה
עקם את השרסול וסברו סיעו לו להגיע לחדר האחות. מישנהו החזיר את
הפדור לפתח. רמי האטער מאד ותכנן לקנות לך פדור חדש.

